

Metodika pro odchov a zkoušky vlastní užitkovosti býků masných plemen skotu

1. Všeobecně

Odchov mladých plemenných býků masných plemen skotu směřuje k tomu, aby do další plemenitby byli vybíráni býci, kteří jednak plní veškeré podmínky stanovené příslušnou radou plemenné knihy (dále jen „RPK“) a současně jsou (nebo je oprávněný předpoklad že jsou) ve stanovených parametrech (které stanovuje RPK daného plemene) nad úroveň stávající populace. Odchovem rozumíme definované období života býka zpravidla od odstavu do výběru do plemenitby. V tomto období je třeba vytvořit podmínky, které umožní co nejobektivnější a komplexní posouzení býků před zařazením do plemenitby.

Kontrola plnění podmínek odchovu vyplývá z příslušné legislativy (zejména zákon o šlechtění a plemenitbě v platném znění) a schválených šlechtitelských programů jednotlivých masných plemen (dále jen „ŠP“) vydaných Českým svazem chovatelů masného skotu (dále jen „ČSCHMS“ či „Svaz“). Odchov plemenných býků masných plemen skotu probíhá v České republice dvojím způsobem:

a) Na specializovaných testačních zařízeních - odchovnách plemenných býků (dále jen „OPB“)

b) V odchovu u chovatele (dále jen „OCH“)

2. Výběr býků do odchovu a zahájení odchovu

Podmínky zařazení býků do odchovu stanovuje RPK daného plemene před zahájením přípravného období a jsou zveřejněny Svazem. Býci se zařazují do odchovu turnusovým způsobem dle níže uvedeného schématu:

Datum narození býka	Začátek přípravného období na OPB	Uzávěrka přihlášek pro OCH (nejpozději)	Začátek testu pro OPB (± 7 dnů)	Začátek testu na OCH (± 15 dnů)	Konec testu na OPB	Konec odchovu v režimu OCH (- 15 dnů)	Základní výběr na OPB	Základní výběr OCH nebo svod
říjen až prosinec minulého roku	min. 30 dní před začátkem testu	31.8. běžného roku	30.9. běžného roku	30.9. běžného roku	začátek testu + 120 dní	31.1. následujícího roku	nejdříve 20 dnů po skončení testu	nejdéle 45 dnů po skončení odchovu
leden až březen běžného roku	min. 30 dní před začátkem testu	31.10. běžného roku	30.11. běžného roku	30.11. běžného roku	začátek testu + 120 dní	31.3. následujícího roku	nejdříve 20 dnů po skončení testu	nejdéle 45 dnů po skončení odchovu
duben až červen běžného roku	min. 30 dní před začátkem testu	31.12. běžného roku	31.1. následujícího roku	31.1. následujícího roku	začátek testu + 120 dní	31.5. následujícího roku	nejdříve 20 dnů po skončení testu	nejdéle 45 dnů po skončení odchovu
červenec až září běžného roku	min. 30 dní před začátkem testu	30.4. následujícího roku	31.5. následujícího roku	31.5. následujícího roku	začátek testu + 120 dní	30.9. následujícího roku	nejdříve 20 dnů po skončení testu	nejdéle 45 dnů po skončení odchovu

Obecně platí, že odchov je na OPB zahájen dnem zahájení přípravného období, u OCH dnem uzávěrky přihlášek pro OCH. Nejpozději ke dni zahájení odchovu musí zvířata plnit všechny podmínky stanovené RPK daného plemene (rozhodnutí o případných výjimkách přísluší RPK). Zejména musí plnit hmotnostní limity (musí mít spočtené přepočtené hmotnosti na 120 a 210 dnů), které musí být s výjimkou odůvodnitelných případů zváženy na daném chovu. Zároveň musí mít býček ověřen původ v souladu s platnou legislativou, nebo alespoň před zahájením testu odeslán vzorek pro stanovení původu v akreditované laboratoři. Býci musí mít před zahájením začátku testu zaveden nosní kroužek (OPB), resp. na začátku odchovu (OCH).

3. Všeobecné podmínky odchovu

3.1. Odchov na OPB

OPB je specializované testovací zařízení schválené Ministerstvem zemědělství, které se řídí jasně definovanými pokyny a pravidly vyplývajícími z této metodiky a z rozhodnutí RPK daného plemene. Na OPB se odchovávají býci od různých chovatelů. OPB musí mít zpracován provozní řád v souladu s touto metodikou. RPK má možnost určit, v jakých OPB bude testace daného plemene probíhat, viz příloha ŠP a článek 27, odst. 1, písm. B) Nařízení Evropského parlamentu a Rady 2016/1012. Každá OPB musí mít přiděleno své vlastní číslo hospodářství (stáje) v rámci ústřední evidence. Na OPB nesmí být v přípravném období a v období testu ustájeni žádné plemenice.

- OPB vede evidenci o odchovávaných býcích.
- Je povinností provozovatele OPB zajistit, aby byli v každém turnusu testováni býci od více chovatelů.
- Nejpozději v den zahájení přípravného období předloží OPB pracovníkovi ČSCHMS seznam býků pro daný test včetně data naskladnění.
- Vede evidenci zdravotního stavu býků (léčení, vakcinace atd.).
- Před zahájením přípravného období jsou býčci zařazeni do skupin s prioritou na hmotnost, věk a plemeno. V jedné skupině nesmí být ustájeni býci rohatí s bezrohými či odrohovanými. Skupinu tvoří maximálně 10 býků a tato skupina se nemění až do skončení testu vlastní užitkovosti
- Požadavky na ustájení a zajištění welfare býků (mikroklima, bezpečnost technologií, hygiena prostředí, ošetřování atd.) musí odpovídat platné legislativě.
- Z OPB je možno vyřadit býka před koncem testu pouze z veterinárních důvodů (nutná porážka, úhyn) na základě potvrzení veterinárního lékaře.
- Výživa - býci jsou na OPB krmeni na optimální přírůstek, který umožní ideální posouzení jejich růstové schopnosti. Konkrétní hodnotu pro jednotlivá plemena stanovují RPK daných plemen. Krmení musí být skupinové. Všichni býci v dané skupině (viz pravidla pro sestavování skupin v přípravném období) musí být krmeni srovnatelně. Krmná dávka musí být vyvážená, aby zajistila harmonický růst býků. Preferuje se TMR (směsná krmná dávka) případně v kombinaci s individuálními krmnými boxy. OPB je povinna evidovat živinové složení krmné dávky (analýza krmiv a optimalizace) a také všechny typy krmných dávek krmené během testu a to dle ustájených skupin býků. Krmná dávka v přípravném období je typově stejná jako v období testu a směřuje k adaptaci býků na období testu.

3.1.1. Odchov býků na OPB je rozdělen do několika období

a) období přípravné

Slouží k adaptaci býků na podmínky OPB a současně k provedení nezbytných zoo-veterinárních úkonů (např. odrohování, zdravotní zkoušky, vakcinace, zavedení kroužku atd.). Trvá minimálně 30 dnů před zahájením testu vlastní užitkovosti.

b) období testu vlastní užitkovosti

Toto období trvá 120 dnů a býci jej absolvují ve stejných skupinách jako v přípravném období. Je doporučeno neměnit umístění skupin ve stáji.

c) období po skončení testu

Slouží pro přípravu býků na základní výběr. Zejména jsou zde prováděny zdravotní zkoušky, ošetření paznehtů a býci se připravují na předvedení, které spočívá v zajištění spolehlivé a bezpečné ovladatelnosti býka.

3.1.2. Zjišťování užitkových vlastností býků během odchovu - vyplývá ze ŠP daného plemene

Hmotnost - je zjišťována vážením bez srážky na nakrmenost s přesností na 1 kg vždy na certifikovaných vahách. Výsledky vážení v průběhu odchovu/testu jsou předávány Svazem provozovateli OPB, který zajistí jejich postoupení příslušným chovatelům/majitelům býků. Na OPB se býci váží zpravidla ve stejnou denní dobu, po nakrmení, v těchto termínech:

- **Na začátku přípravného období** – váží provozovatel OPB v termínu stanoveném Svazem za přítomnosti pracovníka Svazu. Z objektivních důvodů se toto vážení nepoužije pro výpočet žádné přepočtené hmotnosti.

- **Na začátku testu** – hmotnost se zjišťuje ve dvou po sobě jdoucích dnech - první den provozovatel OPB, druhý den ČSCHMS. Z těchto hmotností se vypočítá průměrná hmotnost pro začátek testačního období. Pokud je zjištěný rozdíl větší jak 10 kg, je ihned provedeno další kontrolní převážení býka a tato hmotnost je směrodatná. Toto vážení se nepoužije pro výpočet žádné přepočtené hmotnosti, ale aktuální hmotnost přepočtená na body slouží k selekci býků. Minimální hodnota je stanovena na 5 bodů (dle přepočtových tabulek jednotlivých plemen), pokud RPK nestanoví jinak.
- **V pravidelných měsíčních intervalech** - pracovníkem Svazu.
- **Na konci testu** - hmotnost se zjišťuje ve dvou po sobě jdoucích dnech - první den provozovatel OPB, druhý den ČSCHMS. Z těchto hmotností se vypočítá průměrná hmotnost na konci testačního období. Pokud je zjištěný rozdíl větší jak 10 kg, je ihned provedeno další kontrolní převážení býka a tato hmotnost je směrodatná. Toto vážení se použije pro výpočet bodů za hmotnost k základnímu výběru.

Výška v kříži - je zjišťována měřením certifikovaným měřidlem (holovou mírou) pracovníkem Svazu společně se zjišťováním hmotností. Výška na konci testu je použita pro výpočet bodu za velikost k základnímu výběru. Výsledky měření v průběhu testu/odchovu jsou společně s vážením předávány Svazem provozovateli OPB, který zajistí jejich postoupení příslušným chovatelům/majitelům.

Obvod šourku - zjišťuje měřením majitel OPB po skončení testu a bez zbytečného prodlení jej hlásí Svazu.

Hodnocení exteriéru - se provádí při základním výběru. Rozsah a způsob hodnocení je dán „Metodikou popisu a hodnocení zevnějšku“, detaily stanovuje RPK pro dané plemeno po dohodě s ČSCHMS.

Požadavky na sledování užitkových vlastností nad rámec ŠP stanovují RPK daných plemen. Majitel býka (případně v zastoupení OPB) má možnost v odůvodněných případech vznést v den pořízení/předání údajů požadavek na opakované měření nebo vážení.

3.2. Odchov u chovatele

V tomto režimu se odchovávají býci jednoho chovatele, kteří se narodili na daném chovu. Z plemenářsko-šlechtitelských důvodů je více než žádoucí vytvářet při OCH skupiny vrstevníků větší než 5 býků. V tomto systému odchovu se neprovádí test vlastní užitkovosti – nevyhodnocuje se přírůstek v testu, ale zjišťuje/vyhodnocuje se pouze přírůstek od narození.

V režimu OCH je chovateli po zaslání přihlášky k odchovu účtován v souladu se sazebníkem ČSCHMS poplatek za přihlášení býka (býků) do OCH. Ten musí být uhrazen ve splatnosti dané účetním dokladem, v opačném případě ČSCHMS vyškrtne býka z odchovu, resp. neprovede výběr. Přihláška se tedy stává definitivně platnou až úhradou faktury. V případě chovů, kdy na jedné farmě hospodaří odděleně různí rodinní příslušníci mezi kterými je přímý příbuzenský vztah (typicky hospodařící otec a syn/dcera), mohou tito chovatelé v jedné společné přihlášce k OCH tento fakt uvést a bude k nim při fakturaci přistupováno jako k jednomu subjektu.

Slučování býků spadajících věkově do různých turnusů do jednoho není možné.

3.2.1. Zjišťování užitkových vlastností býků během odchovu

Hmotnost - je zjišťována pracovníkem Svazu vážením bez srážky na nakrmenost s přesností na 1 kg vždy na certifikovaných vahách.

- **Na začátku odchovu** - aktuální hmotnost přepočtená na body slouží k selekci býků. Minimální hodnota je stanovena na 5 bodů (dle přepočtových tabulek jednotlivých plemen), pokud RPK nestanoví jinak.
- **Na konci odchovu** - toto vážení se použije pro výpočet bodů za hmotnost k základnímu výběru.

Výška v kříži – zjišťována měřením certifikovaným měřidlem (holovou mírou) pracovníkem Svazu společně se zjišťováním hmotností. Výška na konci odchovu je použita pro výpočet bodu za velikost k základnímu výběru.

Obvod šourku - zjišťuje měřením chovatel býka na konci odchovu a bez zbytečného prodlení jej hlásí ČSCHMS.

Požadavky na sledování užitkových vlastností nad rámec ŠP stanovují RPK daných plemen. Majitel býka má možnost v odůvodněných případech vznést v den pořízení/předání údajů požadavek na opakované měření nebo vážení.

4. Základní výběry plemenných býků (dále jen „ZV“)

Účelem ZV je posouzení vhodnosti býka k působení v plemenitbě. Posuzují se všechny informace, které jsou o býkovi k dispozici. V souladu s „Metodikou popisu a hodnocení zevnějšku“ se popisuje a hodnotí exteriér (případné exteriérové vady), dále ovladatelnost býka a případný nesoulad se standardem definovaný v ŠP daného plemene. Výsledkem ZV je bodové hodnocení exteriéru býka a výsledek výběru (vybrán, vybrán pro přirozenou plemenitbu, vybrán pro přirozenou plemenitbu a inseminaci, odročen či vyřazen). O základním výběru se provede zápis ve formě tzv. Výběrového protokolu, který je veřejným dokumentem (je zveřejněn na webových stránkách Svazu). Výběrový protokol obsahuje kromě údajů definovaných legislativou (vyhláška č. 448/2006 v platném znění) hodnocení exteriéru ve všech popisovaných znacích, záznam o exteriérových vadách a statní registr přidělený býkovi (pokud je v době tvorby výběrového protokolu znám).

Základní výběr je vždy veřejný a jeho termín a místo musí být zveřejněn v dostatečném předstihu Svazem. K základnímu výběru Svaz vyhotovuje katalog býků, který je také veřejným dokumentem a je v předstihu publikován na webových stránkách ČSCHMS. OPB i chovatel při OCH by měli zajistit tištěnou formu katalogu předvedených býků k nahlédnutí chovatelům v den ZV.

4.1. Základní výběr je prováděn

a) na OPB proškoleným a v souladu s legislativou (§ 30 zákona o šlechtění a plemenitbě) odborně způsobilým bonitérem (hodnotitelem) či maximálně pětičlennou skupinou proškolených hodnotitelů (komisí) určeným/určenou příslušnou RPK po dohodě s ČSCHMS s tím, že většinové složení komise musí být z řad profesionálních pracovníků ČSCHMS. Při komisionálním posuzování je počet členů výběrové komise vždy lichý (3 nebo 5). Jména hodnotitelů musí být známa před konáním základního výběru.

b) u OCH přednostně místně příslušným pracovníkem ČSCHMS + ev. proškoleným a v souladu s legislativou (§ 30 zákona o šlechtění a plemenitbě) odborně způsobilým bonitérem (hodnotitelem) z řad chovatelů delegovaným RPK daného plemene. Jména hodnotitelů musí být známa před konáním základního výběru.

c) na svodu tříčlennou komisí proškolených a v souladu s legislativou (§ 30 zákona o šlechtění a plemenitbě) odborně způsobilých bonitérů (hodnotitelů), přičemž nejméně jeden musí být z řad profesionálních pracovníků ČSCHMS. Složení komise hodnotitelů určuje RPK po dohodě s ČSCHMS a organizátorem svodu. Jména hodnotitelů musí být známa před konáním základního výběru.

Proti výsledku základního výběru se může majitel býka odvolat v souladu s pravidly definovanými „Reklamačním řádem pro základní výběry plemenných býků“, který je nedílnou součástí katalogů býků vypracovaných k základním výběrům. Organizátor základního výběru odpovídá za řádné organizační zajištění základního výběru.

4.2. Formy základního výběru

a) Základní výběr na OPB – standardní forma výběru, který organizuje OPB

b) Základní výběr u chovatele – organizátorem je chovatel, který odchovává býky v režimu OCH

c) Svod – varianta základního výběru pro býky odchované v režimu OCH. Každý svod musí mít znám svého organizátora, který za něj plně odpovídá po stránce organizačního zabezpečení (veterinární zajištění, ustájovací kapacity atd.). Pořádání svodu nahlásí jeho organizátor Svazu nejpozději v termínu uzávěrky přihlášek k OCH (viz tabulka bod 2). Svod může být pouze pro býky z jednoho turnusu a proběhne v období výběrů v režimu OCH pro daný turnus. Chovatelé přihlásí ke svodu vybrané býky, kteří jsou na jejich chovech přihlášení do odchovu v režimu OCH, nejpozději při ukončení odchovu (viz tabulka bod 2). Bližší podmínky svodu určuje jeho organizátor.

4.3. Termíny základních výběrů

Základní výběry probíhají v následujícím pořadí:

a) ZV na OPB – v termínech stanovených Svazem po dohodě s OPB

b) ZV u chovatelů v režimu OCH – v termínech stanovených Svazem po dohodě s RPK a mohou probíhat souběžně na více místech, pokud RPK příslušného plemene zajistí obsazení kvalifikovanými bonitéry nebo komisí

c) ZV formou svodu – v termínech stanovených Svazem po dohodě s organizátorem svodu

Selekční kritéria pro výběr býků do plemenitby při ZV stanovují RPK jednotlivých plemen. RPK odpovídají za objektivitu, opakovatelnost a srovnatelnost hodnocení býků při ZV.

4.4. Hlavní selekční kritéria pro výběr do plemenitby

Hlavním selekčním kritériem při základním výběru je lineární popis a hodnocení zevnějšku.

Důvody vyřazení před základním výběrem:

- nesplnění minimálního požadavku na hmotnost v 365 dnech dle parametrů daného plemene
- bodové hodnocení výšky v kříži 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene na konci testu nebo na konci odchovu (pokud RPK nestanoví jinak)
- bodové hodnocení za aktuální hmotnost na konci testu/odchovu min 4 body dle parametrů daného plemene (pokud RPK nestanoví jinak)
- na základě rozhodnutí majitele býka o jeho vyřazení (temperament, exteriér – nutno specifikovat)
- zdravotní důvody (displazie varlat, úraz, apod.)

Důvody vyřazení při základním výběru (případné zpřísnění je na rozhodnutí RPK):

- hodnocení délky těla ve výši 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene
- hodnocení ukazatelů kapacity těla ve výši 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene
- hodnocení ukazatelů osvalení ve výši 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene
- hodnocení užitkového typu ve výši 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene
- závažné vady exteriéru při základním výběru
- nepředvedení býka k základnímu výběru na ohlávce nebo na vodící tyči
- neodpovídající funkčnost končetin při základním výběru
- zdravotní důvody (displazie varlat, apod.)

Schváleno Grémiem předsedů Rad plemenných knih dne 15. 11. 2021.

Tato metodika vstupuje v platnost dne 1. 1. 2022 a plně nahrazuje „Metodiku pro odchov a zkoušky vlastní užitkovosti býků masných plemen skotu“ schválenou Grémiem předsedů Rad PK dne 24. 7. 2020.